(Згадка з дитячих літ)

Літо. Починає благословитись на світ. Мати рве на городі росисту цибулю, меле пляшкою сіль і кладе з сухою паляницею до торби-рукава...

Ранішній солодкий сон; страшенно хочеться спати, аж пахне, і сниться: біліє полями туман, а росою — молоко, холодне і смачне-смачне; перекликаються півні...

Слухаю: щось легенько гладить голівку, плаче... Прокидаюсь.

— Це я, моя дитино! Вставай, пора: Шаповал пробіг недавно до зборні, збираються...

Розкрила свитку, глянула на порепані ноги сина: "О діти, діти! На буряки, пузатим служить, весь вік поневірятись по наймах... За що? Де ж тоді бог? Ні, далі цього не буде, люди..."

— Нічого, сину, я не плачу, самі сльози ллються.

— Снилось молоко? Ех, горе наше...

Вмиваюсь холодною водою на ганку; коло вікна шелестить листя явора, а підняті нерви дратує туман з росою і...

Сердито, мовчки гострю сапу; мати молиться до криваво? сонячної смути на вікні, журливо поглядає на мою маленьку жваву постать, кривиться, і сльози, як золото, котяться по блідих щоках і падають росою на жовту долівку...

— Сьогодні, мамо, треба купить тому рябому собаці півпляшки — не дає гонить два рядки, треба підмазать...

— Ой нещастя, де ж того четвертака взять?

— На бур-ря-ки! Дівчата, молодиці!..

Загавкали собаки, і вулицею пробіг, як козак, чорний, загорілий прикажчик, і знов кутком покотилось:

— На бур-ря-ки!

Хапаю мовчки торбу й сапу — до панської економії!

Оглянувся: шелестить явір, лащиться Лиско, а над ярками зайнялася, горить червоним полум’ям смуга неба...

— Сімнадцять копійок день... маленький брат... мати... Ех! — вітром врізався в росисті стежки, далі тихо, таємниче:

— Боже, коли б гонить сьогодні два рядки! Яке це щастя: два рядки — синя сорочка, хліб... А як же пани?

Росистий ранок заплакав дзвониками, і шляхом до пристані фаетон — блись-блись колесами — аж смішно стало!

— Купаються в добрі чужому... Ми робимо. Ну да, так: пан наш ворог!

Засміялись дзвоники шляхом аж на вигоні, і тільки чути голосну пісню полільниць та іноді хапливе: "Рушай!"

Все змішується — пісок холодний під ногами, пісня...

Ой горе нам, молодим,

З цим прикажчиком дурним,

Гей, гей! Ох-хо-хо!

З цим прикажчиком дурним,—

весело затягли дівчата, та...

Сердиті, заспані молодиці моргали, приказували, і останній акорд пісні покотився сивим степом аж до гусачівських ланів:

Гей, гей! Ох-хо-хо!

З цим прикажчиком дурним!

— З жиру, батькові дочки, казитесь!

— Бач, Серафимка побачила прикажчика та як вигукує!

— Високо літа, де-то сяде...

Прикажчик ліниво підганяв свою булану, попалював цигарку і жартував з молодицями.

— О! Моргнув оком,— думка: "Треба попросить дядину — він до неї залицяється, щоб... той... два рядки..." — Попросив.

— Хай поле, але коли одстане, прожену з лану!

— Ні, дядечку, їй-богу...

— Ми будем переполювать, не бійся, Тронька,— сказала та й посміхнулась чорнява...

"Яка вона добра й гарна... Але ж: два рядки — тридцять п’ять копійок, синя сорочка!.."

Я був щасливий.

Зайняли постать. Працюю, не розгинаючись, стараюсь, зверху пече сонце, а в грудях печія, і десь глибоко-глибоко думка жевріє: "Мужицька доля гірка..."

— Гай-гай! Тронька, не одставай!

Підводжу голову: мої рядки переполоті, а коло рову стоїть чорнява Пріся і кличе обідати.

І знов — хороше і смішно, почервонів і дістав цибулю з торби... Обідаємо.

До полудня працюють мляво, а коли попише табельщик, починають, як каже рябий Шаповал, дуріть:

Ой уже сонце над вечірки,

Бере пана за печінки!

Лановий лютує, лається: панові ця пісня не подобається! А хтось на злість знову:

Нехай бере, нехай ріже.

Нехай...

Вечоріє. А долинами на зеленій ботвині, як дівоцтво молода здає з дружками, стелиться: "Ой кінця ми, кінця..."

Повертаються додому змучені, в пилюзі, голодні.

Колосками кланяються жита, шумить од поділок вітер, а загорілі, трохи потріскані ноги одбивають якийсь чудний музичний такт:

— Легка втома... дома...

Передній ряд заколихався, сміються, а сміх гарний, простий.

Ох і на заводі, на фабриці...

— Тра-та-телень, тра-та-телень! — виграють на сапах голодні хлопці, а пісня котиться степом, в золотій пшениці, кісники смиче, волошки цілує і жартами пестливими берізку обгортає...

— Тра-та-телень...

Село в ярку. Я дома; нашвидку ковтаю картоплю з лушпайками, розказую матері, як пив коло криниці "собака" півпляшки і що гарна у Прохоренка дівчина,— переполює мої рядки.

Розказую щиро, інтимно...

Мати посміхається, журливо хитає головою:

— Оддишеш, завтра неділя... Сьогодні рябенька знесла перше яйце: збираю тобі на штани... Заробляй, синку, треба... Ми бідні, недостатки...

Подала води, поклала старий кожух на лаві і ще раз перепитала сина, хто переполював рядки...

— Прохоренкова... Гарна дівчина...

Зажмурив око, почервонів, а мати помітила і запитала:

— В повітці будеш спать?

Тихо. На ставку скрекотять жаби, в просі хававкає перепілка, і хтось чорний з золотими зірками на кирeї вкриває голову рукавом старого кожуха...

— Ай, садками!..

О, танцюють зорі, блищать сапи, співають дівчата,— а попереду уквітчана любистком Пріся йде... Чорні коси з пшеничними колосками... Сміється, жартує, лізе через перелаз...

Цілую холодний рукав кожуха, спросоння посміхаюсь і сплю дитячим сном.

Ніч.

1919